

مجله پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، سال چهارم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۸، پیاپی ۱۴

فرا تحلیل پژوهش‌های انجام شده در حوزه شهرهای مرزی، نظم و امنیت در استان سیستان و بلوچستان

مصطفی ایستگلدی (استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه زابل، زابل، ایران، نویسنده مسئول)

mistgaldi@uoz.ac.ir

محمد قنبری (دانش آموخته دکتری مدیریت راهبردی، دانشگاه دفاع ملی، تهران، ایران)

رضا پویا (کارشناس ارشد مهندسی علوم و صنایع غذایی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران)

rezapooya1980@gmail.com

مجتبی روستا (دانش آموخته دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران)

rusta.m0791@gmail.com

چکیده

هدف نوشتار حاضر، فراتحلیلی بر پژوهش‌های انجام شده در حوزه شهرهای مرزی، نظم و امنیت در استان سیستان و بلوچستان می‌باشد. در این پژوهش از روش فراتحلیل و نرم‌افزار CMA2 و SPSS بهره گرفته شده است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه تحقیقات و مطالعات انجام شده (۱۸ طرح پژوهشی، ۸ پایان‌نامه، ۵ کتاب و ۴۲ مقالات همایشی)، (۷۳ نمونه) در دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان سیستان و بلوچستان در بازه زمانی ۹۷-۱۳۸۹ می‌باشد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که اگرچه تحقیقات صورت گرفته در زمینه امنیت در شهرهای مرزی استان سیستان و بلوچستان توانسته‌اند تا اندازه زیادی دستاوردهای پژوهشی مهم و راهگشایی عرضه کنند، اما، بیشتر تحقیقات، «امنیت» را به صورت عام مورد مطالعه قرار داده و بدون لحاظ کردن دقائق مفهومی و ظرائف نظری که در مورد انواع امنیت وجود دارد، سعی در مطالعه آن در کلی‌ترین معنایش کرده‌اند. نتیجه این وضعیت، چیزی جز غفلت از وجوه مختلف امنیت، ابعاد متنوع آن و نیازهای پژوهشی مختلفی که هر کدام از این وجوه متنوع جهت بررسی نیاز دارد، نیست. بعلاوه، تقریباً تمام پژوهش‌هایی که مورد فراتحلیل قرار گرفتند، مبتنی بر روش‌های پژوهش کمی (به‌ویژه پیمایش) بودند (عدم توجه جدی به روش‌های کیفی در پژوهش‌ها). همچنین، مشخص گردید که مهمترین پدیده‌هایی که در زمانه حاضر در مکان‌های مرزی (استان سیستان و بلوچستان)، شکل می‌گیرند و می‌توانند بر مقوله امنیت این مکان‌ها تاثیرگذار باشند، پدیده‌های درون‌مکانی (فضای مجازی و تغییرات شیوه زندگی) و پدیده‌های فرامکانی (تشکیل

گروهک‌ها در فضاهای مجاور، بی‌ثباتی داخلی و تغییر حکومت‌ها و حرکت‌های فرماندهی جمعیتی) هستند که به این عوامل توجه کافی نشده و تعدد و شیوع تحقیقات در این زمینه، به اندازه کافی نیست. در پایان نوشتار، متناسب با یافته‌های تحقیق، الگوی نهایی پیشنهادی پژوهش در هفت محور ارائه گردیده است.

واژگان کلیدی: فراتحلیل، نظم، امنیت، شهرهای مرزی، دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی، استان سیستان و بلوچستان.

مقدمه

فراتحلیل^۱ در حوزه مطالعاتی دنیای امروز جایگاه شایسته‌ای دارد. استفاده از برآیند یافته‌های پژوهش‌های مختلف برای برنامه‌ریزی و اداره بخشی از جامعه یا کل آن، از مهم‌ترین عواملی است که موجب اهمیت این نوع مطالعه شده است. جدای از این، از آنجا که ارزیابی و داوری کارهای پژوهشی با تکیه بر ادبیات موجود، نخستین قدم در توسعه و تکوین پژوهش‌هاست و با عنایت به اینکه، این موضوع در کشور ما بدان دلیل که به نوعی موجب بدنامی پژوهشگران و کارفرمایان می‌شود، مغفول می‌ماند، مطالعه پژوهش‌ها با استفاده از فراتحلیل می‌تواند بسیار راهگشا باشد (zahedi and pilevari, 2017:2). موضوع امنیت از جمله حوزه‌هایی است که در جامعه ما و مخصوصاً در شهرهای مرزی، حجم درخوری از پژوهش‌های صورت‌گرفته را به خود اختصاص داده است. این موضوع به‌نوعی نشان‌دهنده ضرورت‌های جامعه برای مطالعه در این حیطه است. در همین راستا، بررسی اولیه پژوهش‌های صورت‌گرفته در حوزه شهرهای مرزی، نظم و امنیت در دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان سیستان و بلوچستان، نشان‌دهنده پراکندگی و ناهمسویی آن‌هاست. اهمیت موضوع مذکور و پژوهش‌های پراکنده فراوان در این حوزه، پژوهشگر را بر آن داشت که صورت‌بندی منظمی از این پژوهش‌ها ارائه دهد و به تحلیل کمی و کیفی پژوهش‌های این حوزه بپردازد. بنابراین، دغدغه اصلی این پژوهش، مطالعه تشخیصی وضعیت تولید علمی پژوهش‌ها در حوزه شهرهای مرزی، نظم و امنیت در دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان سیستان و بلوچستان و جمع‌بندی و تحلیل ماهیت و کیفیت پژوهش‌های این حوزه در بازه زمانی ۹۷-۱۳۸۹ است. این کار با هدف نظم‌دهی به تحقیقات و شناسایی آخرین خلاءهای پژوهشی در حوزه موردنظر انجام شده است. در خصوص نظم و امنیت، شهرهای مرزی و

1. Meta-analysis

فرا تحلیل، هر یک جداگانه، پژوهش های فراوانی توسط؛ ژانگ و همکاران^۱ (۲۰۱۹)، گریش و واتکینز^۲ (۲۰۱۸)، سبری^۳ (۲۰۱۶)، لوئیس همل^۴ (۲۰۰۰)، اندرا کارلا^۵ (۲۰۰۵)، سیونگ جین کیم (۲۰۰۸)، اسکات واتسون^۶ (۲۰۰۹)، عشایری و نامیان (۱۳۹۸)، ابدالی و همکاران (۱۳۹۷)، سلیمی و مکنون (۱۳۹۷)، زمانزاده دربان (۱۳۹۶)، نیازی و همکاران (۱۳۹۶)، حاتمی نژاد و شهیدی (۱۳۹۶)، شکر بیگی و مستمع (۱۳۹۳)، شفیعا و همکاران (۱۳۹۲)، محمدی و همکاران (۱۳۹۱) و غیره صورت پذیرفته است؛ اما تاکنون، فرا تحلیل درباره شهرهای مرزی، نظم و امنیت در ایران و خصوصا در استان سیستان و بلوچستان (تا زمان تدوین این پژوهش) انجام نشده است.

مبانی نظری تحقیق

در این قسمت مواردی در مورد مقوله های امنیت و مرز در قالب مبانی نظری تحقیق ارائه می گردد:

امنیت: مفهوم و ابعاد

امنیت مفهومی ذهنی و نسبی است که بر پایه اصول متعدد، در یک جامعه پدیدار و استمرار می یابد. در نگرش های سنتی به مقوله امنیت، اغلب کاربرد نیروهای نظامی و تهدیدمحوری مورد توجه بوده، در حالی که در مطالعات امنیتی انتقادی و جامع نگر امروز، گروه های اجتماعی می توانند، نه تنها از ناحیه ابزار نظامی بلکه از راه عوامل محیطی یا اقتصادی مورد تهدید قرار گیرند و این عوامل می توانند به نوبه خود یکپارچگی و یا استقلال سیاسی یک کشور را مورد تهدید قرار دهند (Azami & Rousta, 2012:178). باید توجه داشت که «امنیت»، بنیادی ترین نیاز جوامع و مهم ترین عامل برای دوام زندگی اجتماعی به شمار می رود و از این رو، از گذشته های دور، مورد توجه صاحب نظران و نظریه پردازان بوده است (Janparvar et al, 2019:153). یکی از مهمترین وجوه امنیت، مقوله امنیت پایدار می باشد. اگر چه تعریفی واحد و مشخص از این مفهوم ارائه نشده است، می توان متناسب با دیدگاه های مختلف، تعاریفی متفاوت برای امنیت پایدار یافت. برخی امنیت پایدار را ترکیب امنیت ملی و امنیت انسانی و برخی آن را توسعه اقتصادی جهان دانسته اند و عده ای نیز امنیت پایدار را توجه به توسعه بین المللی، رفاه

1. Zhang et al
2. Gerrish and Watkins
3. Sebr
4. Hamel Louis
5. Carla Andrea
6. Scott D. Watson

بیشتر و حفاظت از غیرنظامیان فرض کرده‌اند. جرج کنان^۱ امنیت پایدار را امنیت ملی به علاوه امنیت انسانی می‌داند و معتقد است که برای استقرار امنیت پایدار نه تنها باید به امنیت دولت‌ها تمرکز کرد و حفظ تمامیت ارضی، استقلال و امنیت داخل آن را مد نظر قرار داد، بلکه باید به امنیت انسانی هم توجه کرد که امنیت افراد و اعضای جامعه است. بر این اساس، امنیت پایدار باید ترکیبی از این دو باشد تا ضمن حفظ امنیت دولت‌ها، امنیت افراد جامعه هم تامین شود (Shaigan, 2012: 69-70).

گروه پژوهشی آکسفورد (ORG) هم در برنامه‌های امنیتی پایدار خود به امنیت جهانی توجه دارد. این گروه معتقد است که امنیت پایدار به معنی توجه به امنیتی فراتر از امنیت ملی است. به جای تمرکز صرف بر امنیت سنتی، باید به رفاه بیشتر مردم، تشویق توسعه بین‌المللی و اقداماتی در خصوص حفاظت بیشتر از غیرنظامیان بی‌گناه فکر کنیم. امنیتی پایدار است که تفکر آن امنیت بلندمدت جهانی باشد (Abbott & Marsden, 2008: 167).

از منظر امام خمینی (ره)، منابع تامین امنیت داخلی، وحدت، ایمان و معنیتند. در اندیشه امام خمینی، وحدت، نقشی کلیدی دارد و کارکرد آن اتحاد، انسجام و تفاهم اجتماعی و سیاسی است. از نظر ایشان، امنیت جامعه و کشور به بود و نبود یا میزان وحدت بستگی دارد. از طرفی، با توجه به ایمان و معنویت دینی منبع لایزالی از توانمندی‌هایی را تولید می‌کند که امنیت و بقای ملت و کشور با آن تضمین می‌شود (Shaigan, 2012: 73). شیوه‌های تامین امنیت از دیدگاه امام عبارتند از:

- پشتیبانی مردم در تامین امنیت (حمایت مردم از نهادهای رسمی که موجب تامین امنیت می‌شود).
- دخالت مستقیم مردم در تامین امنیت، بسیج عمومی از دیدگاه امام می‌تواند تضمین‌کننده امنیت باشد.
- تامین امنیت از طریق نیروهای نظامی، انتظامی و امنیتی
- تامین امنیت از طریق نهادهای رسمی غیرامنیتی (مانند مجلس شورای اسلامی، مجلس خبرگان و...) (Shaigan, 2012: 73).

از دیدگاه مقام معظم رهبری، امنیت باید همه‌جانبه باشد و تمام ابعاد امنیت ملی، اجتماعی، اقتصادی و سرمایه‌گذاری، نظامی و انتظامی، فرهنگی، فکری و عقیدتی، امنیت مدنی و شهروندی، قضایی، امنیت

1. George Conan

اخلاقی، حیثیتی و آبرویی را شامل شود و هیچکدام از حیطه‌های زندگی بشر نباید دچار ناامنی باشد. بنابراین، ایشان تاکید مضاعفی بر محیط‌های مختلف اجتماعی و فردی و حفظ امنیت آنها دارد و در بیانات متعدد به امنیت محیط کار، خانه، مدرسه، دانشگاه، شهر، روستا، خیابان و جاده و... اشاره می‌کنند. قطعا اگر تمام این حیطه‌ها امنیت داشته باشند و مردم احساس آرامش و سلامت و صلح کنند، می‌توان ادعا کرد که امنیت پایدار برقرار شده است که از نظر مقام معظم رهبری، اسلام پیام‌آور چنین امنیتی است. همچنین امنیتی از دیدگاه مقام معظم رهبری، پایدار و ماندنی است که همه‌آحاد مردم را دربرگیرد و همه افراد، اعم از هر گروه، نژاد، سلیقه، قوم، زبان و ادیان مختلف از امنیت برخوردار شوند. از نظر ایشان، حتی افراد مخالف نظام تا زمانی که به عامل دشمن تبدیل نشده‌اند، باید از امنیت در زندگی برخوردار باشند. با این دیدگاه، زمانی امنیت، پایدار است که تمام اعضای جامعه، جز معاندین نظام از امنیت برخوردار باشند. همچنین از نظر ایشان، متولیان امنیت پایدار علاوه بر نیروی انتظامی، سایر نهادهای رسمی و غیررسمی اعم از قوه قضاییه، نیروهای مسلح، وزارت اطلاعات، وزارت ارشاد، صداوسیما، وزارت کشور، روحانیون، روزنامه‌نگاران، نخبگان سیاسی و در کل، آحاد مردم هستند. در نهایت، از جمله شیوه‌های حفظ و گسترش امنیت پایدار را هوشیاری نیروهای مسلح به‌ویژه ناجا و قاطعیت در سرعت عمل در برخورد با ناامن‌سازان در هر مکان و در هر کسوت و لباسی و در عین حال، رأفت و رحمت نسبت به مردم می‌دانند (Shaigan, 2012:77-82).

بر همین اساس، ایجاد و تامین امنیت پایدار از اصلی‌ترین دغدغه‌های کشورهای و از جمله مهم‌ترین وظایف دولت‌ها در سیاست بین‌الملل و بستر ساز پیشرفت و توسعه همه‌جانبه می‌باشد. چرا که داشتن جامعه‌ای امن، باثبات، توسعه‌یافته و الهام‌بخش از تعالیم اسلام و قانون اساسی و اتحاد و انسجام ملی بدون تامین امنیت پایدار در برابر تهدیدهای متصور، امکان نیل به اهداف عالی و کلان را تقریبا غیر ممکن می‌سازد (Afshoon & Eydi sheikh robot, 2015:117-119). موارد فوق توجه به مقوله پایداری در ادبیات مربوط به امنیت را بسیار ضروری می‌گرداند.

دیدگاه‌های مطرح در امنیت

در این قسمت به برخی از مهم‌ترین مکتب‌های امنیتی پرداخته می‌شود:

۱- مکتب واقع‌گرایی (رنالیسم) ۱. مرور اندیشه‌ها و روش تحقیق رئالیست‌هایی چون «راینهولد نیبور»^۲، «نیکولاس اسپایکمن»^۳، «هانس جی. مورگنتا»^۴، «جرج کنان»^۵، «آرنولد ولفرز»^۶، «هنری ا. کیسنجر»^۷، «روبرت اشتروس»^۸، «ریمون آرون»^۹ و حتی نئورئالیست‌هایی چون «کنت والتز»^{۱۰} و «رابرت گپلین»^{۱۱} نشان می‌دهد که جوهره اندیشه‌های بازی بدون تغییر ماهوی، حفظ شده است. آنها همچون هابز اصول زیر را به‌عنوان محور سیاست‌ورزی عنوان می‌کنند:

۱- تأکید بر جدایی خیر سیاسی از خیر اخلاقی

۲- نفی نقش تعیین‌کننده اخلاق، حقوق و ایدئولوژی در علم سیاست

۳- تأکید بر درس‌های تاریخ و تاریخی‌گری

۴- تلقی سیاست (در داخل کشور و عرصه بین‌المللی) به‌مثابه مبارزه برای قدرت

۵- امکان قانونمندی‌سازی قواعد بازی در عرصه سیاست و ارائه نظریه عقلانی

۶- تعریف «انسان» به‌عنوان موجودی حریص و ترسو و اسیر شر و آرزو و نیاز

۷- تعقیب منفعت شخصی (در وضع طبیعی) و منفعت ملی به‌عنوان سر فصل سیاست است.

در نزد همه، آنها از هابز گرفته تا کیسنجر، نتیجه مقدم بر فرآیند است. حتی مشی دموکراتیک هم ابزار مناسبی برای تأمین منافع ملی است.

۲- مکتب ایده‌آلیسم^{۱۲}. با اعتماد به عقل آدمی و باورهای پیشین آن بر تجویز امر مطلوب تکیه می‌کند. بر این اساس، بدون آنکه دغدغه تحقق یک ایده در عالم واقع وجود داشته باشد، بر ضرورت تطبیق امر عینی با حدس ذهنی تأکید می‌ورزد. این تأکید ناشی از اعتبار عقل فردی است که می‌تواند با رهایی بخشی فهم از قید عالم واقع، کمال شایسته اجتماعی را پیشنهاد کند. در حوزه امنیت مکتب ایده‌آلیسم و به‌طور کلی

1. Realism School
2. Nicbahr Rinhold
3. N.Spikeman
4. Morgentha V. Hans. J
5. G. Kenen
6. A. Wolfers
7. H. Kesinger
8. R. Stavsz
9. R. Aron
10. K. Walltez
11. R. Giplin
12. Idealism School

روش فهم ایده آلیستی، نخست، به نقش بی بدیل عامل تأکید می نماید و توان خرد آدمی (سوژه) در شکل - بخشی به زندگی ملت ها را ارج بسیاری می نهند. بر همین اساس بود که ایده آلیست هایی چون کانت، گروسوس و ویلسون بر لغو مرزهای سرزمینی و افشای قراردادهای سرّی تأکید می کردند. دوم اینکه، ایده آلیست ها همواره اصل محاسبه و فایده را در تبیین ریشه و شیوه رفتار آدمی، عاجز می دانستند و به جای اصل محاسبه عینی نوعی امید عقلانی و اخلاقی را می نشانند که قادر است با احیای حوزه وجدان به مثابه ستاد فرماندهی و دادگاه رفتار عمومی عمل کند.

۳- ایده مکتب لیبرالیسم! این مکتب در اشکال مختلف آن، بر این امر تأکید دارد که انسان به دلیل انسان بودن، واجد برخی حقوق اساسی است که حقوق طبیعی انسان بوده و غیر قابل انتقال می باشد. بر بنای این اصل، وظیفه دولت در جامعه لیبرالی عبارت است از پاسداری از مرز بین حوزه عمومی و خصوصی، جلوگیری از ادغام دین و سیاست، ممانعت از دخالت نظامیان در سیاست که به دلیل دسترسی به ابزارهای زور و روان بودن سیستم فرماندهی - فرمانبری، دارای توانایی ویژه ای هستند. اندیشمندان لیبرال، مدعی اند که در مکتب لیبرالیسم افراد، محترم شمرده شده و تساهل و عدالت در بین شهروندان به بهترین وضعیت ممکن رعایت می شود. اصل بنیادین در لیبرالیسم متأخر، مسئله عدالت بوده است. دغدغه های این متفکران ثبات پایدار و برخورداری همگان از فرصت برابر است (Afshoon & Eydi sheikh robot, 2015:187-246).

مطالعات امنیتی فمینیستی با طرح این مسئله که مطالعات امنیتی تاکنون بر بنیان و شالوده مردسالارانه استوار بوده و نقش زنان در آن نادیده گرفته شده است، کل مطالعات و نظریه های امنیتی را زیر سوال می برند. آنها به دنبال آن هستند تا با وارد کردن مقوله جنسیت در تعریف و شناخت تمامی روابط داخلی یا خارجی، چشم اندازی جدید از معادلات امنیتی ترسیم کنند که در آن مسئله جنسیت صرفاً یک بُعد یا یک محور از دیگر ابعاد امنیت نباشد، بلکه بنیان معادلات امنیتی به صورت ترکیبی از جنسیت مردان و زنان شکل گیرد. در این خصوص، مطالعات ج.ان تیکر، جیل استینز و کریستین سیلوستر، بیشتر بر این حوزه متمرکز بوده است (Abdollahkhani, 2004:266-269).

۴- مکتب کپنهاک^۱ اصطلاحی است که بیل مک سوئینی برای آثار و نقطه نظرات باری بوزان، ال ویور، دو ویلد و برخی دیگر به کار برده است. بوزان و ال ویور دو تن از مهم‌ترین شخصیت‌های این مکتب در چارچوب رهیافت واقع‌گرایی قرار دارند. این مکتب، امنیت را از جنبه‌های گوناگون مورد مطالعه قرار داده، اما در برخی جنبه‌ها بیشتر متمرکز شده و بعضاً مبتکر و طراح آن نیز بوده است. بوزان به شکل بسیار مبسوط، مستدل و قوی، امنیت مضیق را به زیر سؤال برد و امنیت تک‌بعدی را به پنج بخش نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی گسترش داد. این پنج بخش، جدا از یکدیگر عمل نمی‌کنند. هریک از آنها دارای کانون مهمی در درون مسأله امنیت، برای تنظیم اولویت‌ها بوده و از طریق ارتباطات قوی به یکدیگر متصل هستند (Boozan, 2008:34). مفهوم امنیتی ساختن یکی از مباحث بسیار مهم در مکتب کپنهاک است. امنیتی ساختن به فرآیندی گفته می‌شود که منجر به قراردادن برخی موضوعات در چارچوب «امنیت» می‌گردد، درحالی که قبلاً در این حوزه قرار نداشته است که از نظر او، فرآیندی منفی می‌باشد (Abdollahkhani, 2004:131-156).

۵- مکتب جامعه‌گرایی^۲ طی سه دهه آخر قرن بیستم، دیدگاه‌های نوینی در باب "سیاست‌گذاری" در جوامع پیچیده مطرح کرده است، به طوری که مفاهیم مستقلی چون مشروعیت سیاسی، حقوق امنیت انسانی و تساهل و رواداری نسبت به اقلیت‌های قومی، دینی، نقش بسیار مهمی در استحکام امنیت ملی و بین‌المللی ایفا می‌کند. مکتب جامعه‌گرایی در مقام پاسخ به نظریه پردازان لیبرالیسم پدید آمد. شاید بتوان نسل اول جامعه‌گرایان را از زمان کارل مارکس در قرن نوزدهم شناسایی و مطالعه کرد که با نقد برداشت لیبرالیسم در خصوص مشارکت، شهروندی، سرمایه‌داری و دولت، پرسش‌هایی در محتوای مشارکت و سایر آموزه‌های لیبرالی مطرح ساخت. اما نسل اخیر جامعه‌گرایان کسانی چون السدیر مکت‌ایتایر، مایکل ولزر، چارلز تیلور و مایکل سندل را شامل می‌شود. این جامعه‌گرایان را از آن جهت که پاسخ مشترکی به پرسش‌های تقریباً متفاوت می‌دهند، می‌توان یک مکتب فکری نامید. با این توصیف، جامعه‌گرایان در قبال پرسش مدرنیته و به خصوص عملکرد نظریه سیاسی مدرنیته یعنی لیبرالیسم، نکاتی را یادآور شدند که در بررسی نظم اجتماعی حائز اهمیت روش شناختی هستند (Eftekhary & Nasri, 2009:217).

1. Copenhagen School

2. Communitarianism School

۶- مکتب اسلام^۱ به عنوان یک دین جهان شمول به تمام ابعاد زندگی بشری توجه ویژه دارد و برای همه جنبه های زندگی بشر برنامه ریزی دارد. از جمله این ابعاد، امنیت در همه ابعاد می باشد. از دیدگاه اسلام امنیت یکی از موهبت الهی است که در زندگی فردی و اجتماعی انسان ها می تواند وجود داشته باشد. قرآن، کعبه را به عنوان مقدس ترین مکان به صف امن تعبیر می کند: «و اذا جعلنا البیت مثابه للناس و امناء». علاوه بر این، قرآن امنیت را ارمغانی الهی معرفی می کند که به افراد وارد شده در حرم مقدس الهی اعطا می شود. اسلام خود، امنیت آور معرفی شده است. در کلام امام خمینی (ره) سخنانی می توان یافت که بر حفظ و امنیت حریم خصوصی انسان ها تأکید شده است. امام خمینی (ره) در فرمانی که در ۲۴ آذر ۱۳۶۱ خطاب به قوه قضاییه و دیگر ارگان های اجرایی در مورد اسلامی شدن قوانین و عملکردها صادر نمودند، درباره عدم دخالت در حوزه خصوصی و امنیت شهروندان و آزادی های شخصی و فردی آنها به ویژه امنیت قضایی به مواردی تصریح می کنند که گویای دیدگاه و اندیشه ایشان در مناسبات امنیت و آزادی است. مقام معظم رهبری، مقوله امنیت را در درجه اول از حقوق مردم دانسته و آن را مرتبط با احساس مردم می داند. اسلام با توجه به مبانی هستی شناسی خود، رویکر امنیتی ویژه ای در پیش گرفته است و به کلیه ابعاد امنیت از قبیل امنیت فردی و اجتماعی، امنیت داخلی و بین المللی تأکید داشته و با توجه به ماهیت هستی شناسی اسلام به انسان، تحلیل خویش را بر امت محوری دینی قرار داده است (Bigdelou et al, 2017:55).

مرز و امنیت

مرز سیاسی به پدیده ای فضایی اطلاق می شود که منعکس کننده قلمرو حاکمیت یک دولت بوده و مطابق قواعد خاص در مقابل حرکت انسان، انتقال کالا یا نشر افکار و ... مانع ایجاد می کند. به اعتقاد بیشتر صاحب نظران اولین و مهم ترین کارکرد مرز، کارکرد دفاعی - امنیتی آن است و دغدغه اصلی حکومت ها این است که مرزهای کشورها جز در برخی گذرگاه های مجاز غیر قابل نفوذ باشد تا امنیت کشور از ابعاد مختلف سیاسی، نظامی، اقتصادی و اجتماعی - فرهنگی تهدید واقع نشود (Zarghani et al, 2014:83). امروزه، مرزها، دیگر آن کارکرد صرف سیاسی و اقتصادی را ندارند و تبدیل به ابزارها و فضاهای تأثیر گذاری شده اند که خود سبب ایجاد عوامل و روندهای گوناگون و گسترده ای شده است که از مهم ترین و بارزترین این ویژگی ها، جابه جایی و انعطاف پذیری این مرزها است (Adey, 2004:18).

همچنین، برخی نامی‌های سیاسی و اجتماعی که بی‌جهت به ویژگی‌های انعطاف‌پذیری مرزها ربط داده می‌شود (Bigo, 2002:51). می‌توان گفت اغلب صاحب‌نظران بر توسعه مناطق مرزی تأکید می‌ورزند و این مهم که هرگونه سیاست‌گذاری توسعه‌ای و امنیتی در مناطق مرزی، مستلزم تأمین زیرساخت‌های لازم و تأکید بر بهره‌برداری بهینه از توانمندی‌های انسانی و طبیعی این مناطق بوده و عامل مهمی در راستای بسط اقتدار همه‌جانبه کشور می‌باشد (Rezazadeh et al, 2014:51). در واقع، مناطق مرزی برخلاف مرز، درون‌گرا هستند و بیشتر به توسعه‌های هسته‌ای وابسته‌اند. اگر چه، میزان کنترل مستقیم هسته بر مناطق مرزی ممکن است متغیر باشد. در واقع، مناطق مرزی با تغییر روابط اقتصادی-سیاسی تغییر می‌کنند (Vogel, 2004:4). به‌طور قطع، مهم‌ترین نقش و کارکرد مرز، مشخص شدن قلمرو کشور و محدوده حاکمیت حکومت می‌باشد. اما اگر با نگاهی کلی و برون‌سیستمی (در ارتباط با کشورهای همجوار) به مرزها نگریسته شود، کارکردهای مختلف مرزها را می‌توان در قالب دو گروه از کارکردهای زیر طبقه‌بندی نمود: کارکرد دفاعی-امنیتی و کارکرد ارتباطی-تجاری (Zarghani, 2007:118). بسیاری از حکومت‌ها در سراسر جهان از یک سو در پی تأمین امنیت مرزهای خود، جلوگیری از مهاجرت‌های ناخواسته، جرائم و تحرکات منفی دیگر هستند و از سوی دیگر، حکومت‌ها در تلاش برای به‌حداکثر رساندن فرصت تعاملات مطلوب فرامرزی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود در مناطق مرزی می‌باشند (Janparvar, 2017:93-94). مرزهای ایران به‌عنوان گلوگاه‌های ارتباطی، با دارا بودن ظرفیت‌های ژئوپلیتیک فوق‌العاده اقتصادی، امنیتی، دسترسی، ارتباطات منطقه‌ای و بین‌المللی، واجد کارکردهای تولیدکننده قدرت در کشور می‌باشند (Ibrahimzadeh et al, 2016:1). امروزه، نظریات مختلفی در مورد مرزها وجود دارد:

نیلز هانسن در سال ۱۹۷۸ میلادی، مطالعات زیادی در مورد مرزها انجام داد. هانسن در بررسی‌های خود با توجه به نظرات کریستالر و لوش به نکات مثبت و منفی مناطق مرزی می‌پردازد. محرومیت، توسعه نیافتگی و حاشیه‌بودن را از جمله نکات منفی مرزها محسوب کرده و خطر تهدیدات نظامی را به‌عنوان مهمترین نکته منفی در مرزها می‌داند. در همین راستا، جونز و وایلد مناطق مرزی را به‌عنوان مناطق حاشیه‌ای و توسعه‌نیافته می‌شناسند. این حاشیه‌ای بودن، اگر چه معلول شرایط جغرافیایی می‌باشد اما برقراری مرز بین دو کشور این فضاها را از یکدیگر می‌گسلد و حاشیه‌ای می‌شوند که این خود عامل عقب‌ماندگی است (Hosseini, 2007: 26-44). جونز و وایلد برای توسعه مناطق مرزی و خروج از انزوا، شناخت متغیرهای تاثیرگذار، ایجاد زیرساخت‌ها، گسترش ارتباطات با داخل و خارج، پیوستگی مرز با مرکز، توجه

به تعاملات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مرزنشینان با همسایگان مرزی و ارائه راه‌حل‌هایی برای توسعه این مناطق را پیشنهاد می‌کند. اولین حرکت تمامی دولت‌ها برای برقراری امنیت در مناطق مرزی، توجه به توسعه آن است. برای نمونه می‌توان به مرز طولانی و فقیر بین آمریکا و مکزیک اشاره کرد که محلی برای قانون‌گذاران شده بود، اما با ایجاد اشتغال، گسترش فرصت‌های شغلی، افزایش سطح درآمد و بالابردن سطح رفاه، بسیاری از نکات منفی و تهدیدات به نقاط مثبت و فرصت‌ها تبدیل شده است. به واسطه حوادث و رخداد‌های تاریخی و نیز رویکردهای قهرآمیز حکومت‌های مرکزی در طول زمان، مفهوم مرز و مناطق مرزی در اغلب موارد، یادآور نوعی خطر و ناامنی است که در ضمن پیوستگی، اقدامات نظامی را به ذهن متبادر می‌سازد که علاوه بر آن، بحث انواع امنیت فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی و حقوقی را مطرح می‌کند (Nasri, 2015:67). امروزه با توجه به سیر تکوینی مفهوم امنیت، مسئله حفظ امنیت مرزها و ایمن بودن مرزها نیز تغییری ماهوی پیدا کرده است، چرا که امنیت ملی در برداشت سنتی، مفهومی نظامی و سخت‌افزارانه داشت. بدین ترتیب، همین عامل مسبب درگیری‌ها و برخوردهای نظامی بین واحدهای سیاسی در نظام بین‌الملل بوده است. وسعت قلمرو، جمعیت، مرزهای طبیعی، موقعیت استراتژیک، قدرت نظامی، شاخصه‌های مفهوم امنیت ملی را تشکیل می‌دادند، در برداشت سنتی، شاخصه‌های امنیت ملی، ویژگی سخت‌افزاری داشتند. اما به تدریج این مفهوم تغییر کرد و باعث به وجود آمدن مفهوم پایدار در امنیت گردید. به گونه‌ای که دیگر تنها قدرت نظامی، تامین‌کننده امنیت نمی‌باشد، بلکه احساس امنیت در شهروندان از طریق احترام به حقوق بنیادین آنها که به آن امنیت انسانی نیز گفته شده است، مهم‌ترین شاکله اصلی امنیت ملی پایدار می‌باشد (Tabibi, 2015: 4037). این مسئله نشان می‌دهد که توجه به ساکنین مناطق مرزی و ذهنیت آنها، عامل بسیار مهمی در تامین امنیت مرزها به شمار می‌رود. به همین خاطر، توجه به بسترها و زمینه‌هایی که به تحقق امنیت یا بالعکس ناامنی دامن می‌زند، این چشم‌انداز را پیش‌روی صاحب‌نظران علوم دیگر گشود که امنیت می‌تواند از حوزه‌های گوناگونی مورد مطالعه قرار گیرد و نمی‌توان آن را منحصر به حیطه‌ی خاصی کرد (Godarzi, 2015:25). یکی از اهداف عمده پرداختن به کیفیت زندگی، دستیابی به امنیت انسانی در مفهوم عام آن است (Sheykhi & Ehsani, 2019:179). مناطق مرزی به‌عنوان مناطق حاشیه‌ای و توسعه‌نیافته، شناخته می‌شوند. این حاشیه‌ای بودن، گرچه می‌تواند معلول شرایط جغرافیایی مناطق مرزی باشد، اما پدیده مرزی بودن، خود، بسیاری از امکانات و قابلیت‌های آن منطقه را مضمحل می‌سازد. آنان معتقدند با برقراری مرز بین دو کشور، فضاهایی که به یکدیگر متصلند و

تداوم فضایی را تأمین می‌کنند، از یکدیگر می‌گسلند و حاشیه‌ای می‌شوند. این حاشیه‌ای بودن علت عقب‌ماندگی این نواحی است. بنابراین، توجه به مناطق مرزی و توسعه این مناطق، اولویت و اهمیت بیشتری پیدا می‌کند و عدم توجه به این مناطق و توسعه آن‌ها، حاکم شدن سیستم مرکز-پیرامون را در پی خواهد داشت که از جمله این پیامدها می‌توان به پیدایش حفره‌های امنیتی، تشدید روند مهاجرت مرزنشینان، تخلیه مناطق مرزی و سکونتگاه‌های مرزی اشاره کرد (Reza Zade et al, 2015:51). این حفره‌های امنیتی می‌تواند، محل‌های مناسبی برای مختل کردن امنیت مرزها و تمرکز دشمنان و سرمایه‌گذاری آنها بر روی این حفره‌ها، برای ایجاد ناامنی باشد. این موارد، عدم نگرش تک‌بعدی و سخت‌افزارانه و لزوم توجه به امنیت پایدار مناطق و مکان‌های مرزی را در جهت جلوگیری از تشکیل حفره‌های امنیتی، برجسته و لازم می‌سازد.

روش تحقیق

با توجه به اینکه، هدف پژوهش حاضر ترکیب مطالعات مربوط به نظم، امنیت، شهرهای مرزی و جمع‌بندی آن‌ها برای دست‌یافتن به دانشی منسجم و قابل‌کاربرد در این زمینه است؛ لذا، روش فراتحلیل که به همین منظور طراحی شده، برای این کار انتخاب شده است که در سطور زیر معرفی خواهد شد. فراتحلیل، روشی است که بر اساس آن سعی می‌شود، تفاوت‌های موجود در تحقیقات انجام‌شده قبلی را استنتاج کرد و در رسیدن به یک سری نتایج کلی و کاربردی از آن بهره برد. فراتحلیل با مرور نظام‌مند منابع، برای پیدا کردن، ارزشیابی، ترکیب و در صورت نیاز، جمع‌بندی آماری، به تحقیقاتی می‌پردازد که قبلاً درباره موضوع خاصی به رشته تحریر درآمده‌اند. مهم‌ترین مزیت مطالعات فراتحلیل این است که با ادغام نتیجه مطالعات مختلف، قدرت مطالعه را برای یافتن نتایج معنادار افزایش می‌دهد. همین خصوصیت سبب شده است که در سال‌های اخیر، تعداد مقاله‌های مربوط به فراتحلیل افزایش چشمگیری داشته باشند (Salimi & Maknoon, 2018: 8). این روش در حوزه‌هایی از علم استفاده می‌شود که انباشت دانش زیادی اتفاق افتاده است تا تاثیر گروهی از عوامل را بر مورد خاص یا تاثیر عاملی بر عامل دیگر را در تعدادی از تحقیقات بسنجد (Littell et al, 2008). بر این اساس، فراتحلیل، روشی است برای تجزیه و تحلیل واحدهای تحلیل برای حصول شناخت از مجموعه منسجم یا غیرمنسجمی از مبانی علمی و سازه‌های پژوهشی (Doyle, 2003: 323). در این پژوهش، واحد مشاهده و تحلیل تحقیق، هر سند پژوهشی (طرح پژوهشی، پایان‌نامه، کتاب و مقالات همایش) که دارای متغیرهای موثر بر حوزه نظم،

امنیت و شهرهای مرزی که با معیارهای گزینش و ورود به فراتحلیل همخوانی داشته باشند، است. جامعه آماری تحقیق ۷۳ مورد شامل ۱۸ طرح پژوهشی، ۸ پایان نامه ها، ۵ کتاب و ۴۲ مقالات همایش انجام گرفته در دفتر تحقیقات کاربردی فرماندهی انتظامی استان سیستان و بلوچستان طی سالهای ۹۷-۱۳۸۹ است. لازم به ذکر است که این پژوهش فاقد نمونه گیری بوده و تمام تحقیقات به دست آمده مورد فراتحلیل قرار گرفته اند (حجم جامعه آماری با حجم نمونه برابر است). همچنین برای تجزیه و تحلیل داده های جمع آوری شده از نرم افزار CMA-2 و SPSS استفاده شده است.

یافته های پژوهش

در این قسمت به فراتحلیل مطالعات و تحقیقات انجام شده در دفتر تحقیقات کاربردی نیروی انتظامی استان سیستان و بلوچستان پرداخته می شود.

یافته های توصیفی

مطالعه پیش رو، حاصل فراتحلیل ۴۲ مقاله، ۱۸ طرح پژوهشی، ۸ پایان نامه و ۵ کتاب با محوریت امنیت در مناطق مرزی با تاکید بر استان سیستان و بلوچستان است. همان گونه که مطرح شد، یکی از اهداف اصلی در فراتحلیل، جمع بندی یافته ها و گزارش های توصیفی در مورد موضوع مورد مطالعه (در اینجا امنیت) است تا بتوان به این واسطه تصویر نسبتا جامعی از وضعیت مسئله مورد پژوهش ارائه کرد. با توجه به این واقعیت که مقاله ها، پژوهش ها، پایان نامه ها و کتاب های متعددی برای انجام فراتحلیل مورد استفاده قرار گرفته اند و همچنین این قالب های پژوهشی مختلف به شیوه های متنوعی، به ارائه ی دستاوردهای توصیفی شان پرداخته اند (برخی به شیوه کمی و برخی به شیوه توصیفی بیانی مطلوب، نامطلوب و ...) لذا کوشش بر این است تا با یکپارچه کردن این مفاهیم مختلف و آوردن آنها زیر یک چتر مفهومی واحد، بتوان تصویر روشن و جامعی از این یافته ها ارائه کرد.

با نگاهی به تحقیقات و پژوهش های انجام شده می توان گفت ۱۷ نفر از محققان عضو هیئت علمی و ۳۸ نفر از دانش آموختگان یا دانشجویان دکتری یا کارشناسی ارشد هستند. در ۲۵ تحقیق، از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شده، ۱۵ تحقیق، روش پیمایش را به کار برده اند، ۴ پژوهش با روش همبستگی به انجام رسیده و روش های توصیفی-تاریخی و تحلیل گفتمان انتقادی نیز هر کدام در یک تحقیق مورد استفاده قرار گرفته اند. در باب روش نمونه گیری نیز می توان چنین گفت: ۱۵ پژوهش از روش های نمونه-

گیری‌های تصادفی (مانند تصادفی ساده، تصادفی سیستماتیک، خوشه‌ای و غیره) و ۴ پژوهش نیز روش-های نمونه‌گیری غیرتصادفی (مانند در دسترس، گلوله برفی و غیره) را به کار گرفته‌اند. ۲۳ پژوهش از پرسشنامه، ۶ تحقیق از چک‌لیست و فیش‌برداری، ۶ پژوهش از مصاحبه و ۳ تحقیق نیز از ابزار مشاهده استفاده کرده‌اند. در مجموع ۱۵۹ فرضیه/سوال نیز در تحقیقات مورد ارزیابی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. البته واضح است که این آمارها تنها مربوط به پژوهش‌هایی است که موارد ذکر شده را در تحقیق‌شان مطرح کرده‌اند و سایر پژوهش‌هایی که حاوی این اطلاعات نبوده‌اند در این گزارش توصیفی جای نگرفته‌اند.

در مورد وضعیت متغیر امنیت نیز پژوهش‌ها، یافته‌های متنوعی را بدست آورده‌اند؛ در مجموع، تقریباً تمام پژوهش‌هایی که مورد مطالعه و واکاوی قرار گرفت، حاکی از این واقعیت بودند که امنیت (در ابعاد مختلف سیاسی، اجتماعی و فرهنگی) در مناطق مرزی استان سیستان و بلوچستان وضعیت مطلوبی ندارد و حتی در بیشتر موارد در سطح پایینی است. برای نمونه می‌توان به پژوهش ربانی اصل (۱۳۹۶) اشاره کرد که میانگین امنیت را ۲/۷ در دامنه ۱-۵ گزارش کرده است. این مقدار به این معنی است که میزان امنیت اجتماعی از متوسط هم کمتر است و حتی در وضعیت نگران‌کننده‌ای قرار دارد. سرگلی شاهرودی (۱۳۹۶) نیز به این نتیجه دست یافته که امنیت عمومی استان در وضعیت پایینی است و این وضعیت، امنیت اجتماعی، اقتصادی و سیاسی را در استان سیستان و بلوچستان با چالش مواجه ساخته است. اگرچه پژوهش‌های اندکی نیز وجود دارند که معتقدند امنیت سیاسی و اقتصادی در وضعیت مطلوبی است (در اثر بازارچه‌های مرزی)، اما همچنان وضعیت امنیت اجتماعی-فرهنگی را در شرایط نامناسبی گزارش کرده‌اند (مانند پژوهش رجب‌پور، ۱۳۹۱). برخی هم مانند بارانی (۱۳۹۶) بر شاخص‌های عدم امنیت اشاره کرده‌اند و نتیجه این بوده که شاخص‌های عدم امنیت اجتماعی، میزان بالایی را نشان می‌دهند (۳/۳۶ در دامنه ۱-۵). به عبارت دیگر، وضعیت امنیت اجتماعی، وضعیت نامطلوبی را نشان می‌دهد و در سطح پایین و نگران‌کننده‌ای است (۲/۲۴ در دامنه ۱-۵). پژوهش رعیت‌پیشه (۱۳۹۵) نیز وضعیت پایین امنیت اجتماعی (۲/۹۳) در دامنه ۱-۵ در استان را نشان داده است. یافته‌های توصیفی صیاد (۱۳۹۴) هم نشان‌دهنده این مطلب است که حدود ۶۰ درصد از پاسخگویان در شهر سراوان از احساس امنیت پایینی برخوردارند. پژوهش‌هایی مانند غلام‌حسین طهرانی مقدم (۱۳۹۲)، فخارزاده (۱۳۹۴)، طاهری (۱۳۹۶) و

ملاکریمی خوزانی (۱۳۹۷) نیز یافته‌های توصیفی خود در باب امنیت در استان و مناطق مرزی را با اصطلاحاتی مانند «نامطلوب»، «عدم توسعه پایدار» و مواردی از این دست معرفی کرده‌اند.

یافته‌های تبیینی

بر اساس بررسی و مطالعه پژوهش‌های مختلف، متغیرهایی که این تحقیقات به‌عنوان عوامل اثرگذار بر امنیت در مناطق شرق و جنوب‌شرقی گزارش کرده‌اند، در قالب جدول ۱ قابل مشاهده است.

جدول ۱. متغیرهای مستقل و فراوانی هر کدام از آن‌ها در پژوهش‌ها

متغیر	متغیر	متغیر	متغیر
اشتغال	رسانه‌ها	تاهل	سرمایه اجتماعی
مشارکت اجتماعی	مشارکت مامورین با مردم	وضعیت اشتغال	مهاجرت معکوس
	افراط‌گرایی دینی	کیفیت منطقه مسکونی	اسکان عشایر
جنسیت	دینداری	رضایت از زندگی	پایگاه اقتصادی-اجتماعی
سن	فرهنگ شیخوختیت و ریش سفیدی	اکوتوریسم	حضور نیروی انتظامی
اسکان عشایر	نهادهای آموزشی	اشتغال	رسانه‌ها
اطلاع رسانی	جنسیت	مشارکت اجتماعی	مشارکت مامورین با مردم
حضور نیروی انتظامی	سن	سرمایه اجتماعی	قاچاق
کیفیت منطقه مسکونی			دینداری
رضایت از زندگی	وضعیت اشتغال	مهاجرت معکوس	عوامل طبیعی
بازارچه‌های مرزی	موقعیت ژئوپلیتیک	توسعه اقتصادی و اجتماعی	اکوتوریسم
فقر و نابرابری اقتصادی	بوم گردی	آمایش سرزمین	فناوری‌های نوین

منبع: Authors, 2019

از میان متغیرهای اثرگذار بر وضعیت امنیت، اندازه اثر آن دسته از متغیرهایی که آماره‌های آنها به روشنی گزارش شده بود و امکان ارزیابی اندازه اثر برای آنها وجود داشت، محاسبه شد و آماره‌های به‌کار

گرفته شده، سطح معناداری آنها و اندازه اثر هر کدام از متغیرها در قالب اندازه اثر r و مقدار d کوهن در جدول ۲ قابل نمایش است. مقادیر اندازه اثر، با استفاده از نرم افزار CMA^1 انجام شده است.

جدول ۲. آزمون‌های آماری و اندازه اثر متغیرهای مستقل

متغیر	آزمون آماری	مقدار آماره	درجه آزادی	سطح معنی داری	اندازه اثر (r)	d کوهن
سرمایه اجتماعی	همبستگی پیرسون	۰/۵۲		۰/۰۰۰	۰/۵۲	۱/۲۲
مهاجرت معکوس	تی مستقل	۱۳/۸۴	۱۹۱	۰/۰۰۰	۰/۷۱	۲
اسکان عشایر	تی مستقل	۴۹/۷۱	۴۷۸	۰/۰۰۰	۰/۹۱	۴/۵۵
پایگاه اقتصادی	همبستگی پیرسون	۰/۷۱۱		۰/۰۰۰	۰/۷۱	۲/۰۲
حضور نیروی انتظامی	همبستگی پیرسون	۰/۴۲		۰/۰۰۰	۰/۴۲	۰/۹۲
رسانه‌ها	همبستگی پیرسون	۰/۵۹		۰/۰۰۰	۰/۵۹	۱/۴۶
مشارکت مامورین با مردم	تی مستقل	۱۲/۸۷	۹۹	۰/۰۰۰	۰/۷۹	۲/۵۸
افراط‌گرایی	همبستگی پیرسون	۰/۶۵		۰/۰۰۰	۰/۵۶	۱/۷۱
دینداری	تی مستقل	۲۸/۲۱	۳۸۳	۰/۰۰۰	۰/۸۲	۲/۸۸
فرهنگ شیخوخت و ریش سفیدی	تی مستقل	۴۶/۹۷	۳۸۳	۰/۰۰۰	۰/۹۲	۴/۸
نهادهای آموزشی	تی مستقل	۲۶/۷۱	۳۸۳	۰/۰۰۰	۰/۸	۲/۷
جنسیت	تی مستقل	۵/۲۷	۳۸۲	۰/۰۰۰	۰/۲۶	۰/۵۳
سن	همبستگی پیرسون	۰/۱۷		۰/۰۰۱	۰/۱۷	۰/۳۴
وضعیت اشتغال	تی مستقل	۲/۹۴	۳۸۲	۰/۰۰۳	۰/۱۵	۰/۳۰
کیفیت منطقه مسکونی	آزمون F	۳/۲۴		۰/۰۴	۰/۴۱	
رضایت از زندگی	همبستگی پیرسون	۰/۳۷		۰/۰۰۰	۰/۳۷	۰/۸
اکوتوریسم		-۲۱/۷۱		۰/۰۰۰		
اشتغال	همبستگی پیرسون	۰/۱۵	۳۸۳	۰/۰۰۵	۰/۱۵	۰/۳
مشارکت اجتماعی	همبستگی پیرسون	۰/۲۱		۰/۰۰۰	۰/۲۱	۰/۴۳

منبع: Authors, 2019

1. Comprehensive Meta-Analysis

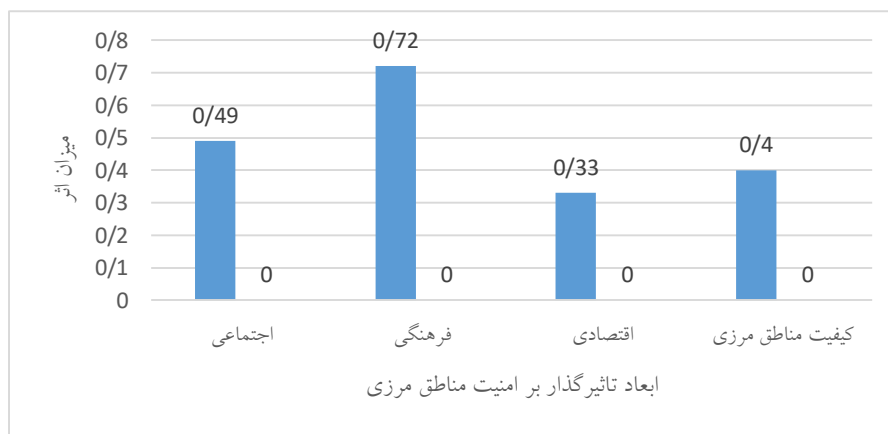
بر اساس داده‌های جدول ۳، مقادیر اندازه اثر برای هر کدام از متغیرهایی که تاثیر معناداری بر امنیت داشته‌اند، گزارش شده است. تفسیر این مقادیر بر طبق توزیع طبقات اندازه اثر کوهن (۱۹۷۷) به شرح زیر است.

جدول ۳. توزیع طبقات اندازه اثر بر مبنای برآورد آماره‌ها

مقدار d	مقدار r	معنی اندازه اثر
کمتر از ۰/۵	کمتر ۰/۳	اندازه اثر کم
از ۰/۵ تا ۰/۸	از ۰/۳ تا ۰/۵	اندازه اثر متوسط
بیشتر ۰/۸	بیشتر ۰/۵	اندازه اثر زیاد

منبع: Tabar & Khorasani, 2017:155

محتویات جدول شماره (۲) جهت تفسیر بهتر به صورت گرافیک در قالب شکل (۱) ارائه می‌گردد.

شکل ۱. میزان اثرگذاری ابعاد مختلف بر امنیت مناطق مرکزی استان سیستان و بلوچستان

۱. برای ترسیم نمودار مذکور، متغیرها، به علت زیادبودن در چهار بُعد کلی تقسیم شده است. با این تفاسیر متغیرهای سرمایه اجتماعی، مشارکت مامورین با مردم، جنسیت، سن، مشارکت اجتماعی و نهادهای آموزشی در بُعد عوامل اجتماعی، متغیرهای رسانه‌ها، افراط‌گرایی، دینداری و فرهنگ شیخوخت و ریش سفیدی در بُعد عوامل فرهنگی، متغیرهای پایگاه اقتصادی، وضعیت اشتغال و اشتغال در بُعد عوامل اقتصادی و متغیرهای کیفیت منطقه مسکونی، رضایت از زندگی، اکوتورسیم و حضور نیروی انتظامی در بُعد عوامل کیفیت (زندگی ساکنین) مناطق مرزی، تقسیم شده است.

بر اساس نمودار فوق، می‌توانیم بگوییم که عوامل فرهنگی و اجتماعی، بیشترین اثرگذاری را بر امنیت مناطق مرزی استان سیستان و بلوچستان داشته‌اند. همچنین، کیفیت زندگی از منظر ساکنین این مناطق نیز مطلوب ارزیابی نشده و به نوعی محرومیت‌دیدگی را احساس می‌کنند. این نمودار، نشان می‌دهد که ساماندهی عوامل فرهنگی و اجتماعی باید در اولویت برنامه‌ریزی تامین امنیت پایدار در مناطق مرکزی این استان قرار گیرد. چرا که در صورت غفلت، می‌تواند سبب رسوخ فعالیت‌های تبلیغاتی دشمن و تشکیل گروهک‌های مختلف به سبب نامناسب بودن بُعد فرهنگی و اجتماعی گردد. چرا که این دو بُعد بیشتر از فضای ذهنی ساکنین این مناطق متأثر هستند و می‌توانند تحت تاثیر فعالیت‌های تبلیغاتی قرار بگیرند و سبب شکل‌گیری حفره‌های امنیتی در این مناطق گشته، تهدیدی بالقوه برای امنیت پایدار این مناطق باشند. علاوه بر موارد فوق، بر اساس واکاوی و جمع‌بندی یافته‌های تحلیلی و تبیینی پژوهش‌های مختلف در باب تحلیل زمینه‌ها و علل موثر بر امنیت، این نتایج بدست آمد که به شرح زیر است:

«توسعه اقتصادی و اجتماعی» استان سیستان و بلوچستان اثرگذاری قابل توجهی بر میزان امنیت این استان داشته است. و می‌تواند عامل مهمی در راستای رضایت از کیفیت زندگی ساکنین این مناطق و ساماندهی فضای ذهنی آنها باشد.

عامل دیگری که بسیار موردتاکید قرار گرفته و در بیشتر پژوهش‌ها به مثابه‌ی یک عامل تعیین‌کننده در وضعیت امنیت استان مطرح بوده «جریان‌های افراطی‌گری و بنیادگرایی اسلامی» است. این پدیده که به اشکال مختلف توانسته در استان نفوذ کند و امنیت روانی، سیاسی و اعتقادی را با چالش مواجه کند، ارتباط نزدیکی با تروریسم، تفرقه‌افکنی مذهبی و همچنین تعمیق شکاف‌های قومی و فرهنگی دارد. پدیده «اختلافات قومی و مذهبی» و گسترش این شکاف‌ها، خود نیز از دیگر عواملی است که در این تحقیقات موردتاکید بوده و سبب آسیب‌رسانی به همگرایی سیاسی میان این منطقه و سایر نقاط کشور شده است. در همین راستا، تعدادی از تحقیقات بر اهمیت اقوام محلی و نقش آن در تامین امنیت در استان تاکید دارند و اینکه اقوام محلی با اتحاد، توجه و تاکید بر اشتراکات دینی و مذهبی، دیپلماسی فرهنگی، همگرایی ملی و ... در کاهش بحران‌های امنیتی نقش کلیدی و مهمی دارند. اگرچه تکثر و تنوع قومی می‌تواند به‌طور بالقوه، امنیت را با مخاطره مواجه کند اما به‌کارگیری تمهیداتی در مدیریت این تکثر، توجه به خواسته‌های این اقوام، مشارکت آنها در قدرت و اجازه بروز عناصر هویتی آنان (مانند زبان محلی، آداب و

رسوم قومی و غیره) می تواند در ارتقای امنیت مناطق مرزی که با تنوع اقوام و فرهنگها مواجهند، مفید فایده باشد.

عامل بعدی مربوطه، متغیر «اعتماد اجتماعی» است. تمام پژوهش هایی که اعتماد اجتماعی را به مثابه یکی از عوامل اثرگذار بر امنیت مورد مطالعه قرار داده اند، به این نتیجه دست یافته اند که اعتماد اجتماعی، ارتباط مستقیم و معنادار قدرتمندی با امنیت و ابعاد مختلف آن دارد. متغیر اعتماد اجتماعی هم به صورت مستقل بر میزان امنیت اثرگذار بوده و هم به عنوان یکی از ابعاد سرمایه اجتماعی، جزو تعیین کننده های اجتماعی مهم و موثر بوده است. به علاوه، اعتماد اجتماعی و اعتماد به پلیس (نیروی انتظامی) اثر قابل توجهی بر تقویت احساس امنیت شهروندان دارد.

«موقعیت ژئوپلیتیک» استان سیستان و بلوچستان نیز به عنوان یک عامل مهم جغرافیایی مورد تاکید تحقیقات متعددی قرار گرفته است. به طوری که همسایگی این استان با دو کشور افغانستان و پاکستان، یکی از زمینه های نامنی معرفی شده است. این همسایگی از دو طریق توانسته سبب نامنی شود؛ اول، به این سبب که این دو کشور محل امنی برای گروه های افراط گرای دینی و همچنین جریان های تروریستی بوده اند و دوم، ورود و خروج های غیرقانونی اتباع این دو کشور به استان، به طور مضاعف، سبب کاهش امنیت آن شده اند. به همین سبب، برخی یافته ها بر اهمیت «اشراف اطلاعاتی بر مرزها» برای نیل به امنیت تاکید دارند.

«فقر و نابرابری اقتصادی» در سیستان و بلوچستان، زمینه ساز انزوای اجتماعی و بروز گرایش های افراطی بوده و به عنوان یک عامل تهدید امنیت ملی شناخته شده است. بر اساس آمارها، این استان بالاترین میزان بی سواد را در کشور دارد و جمعیت بیکار و قاچاق موادمخدر و حضور مهاجران افغان، از مسائل جدی است که میزان فقر و نابرابری را افزایش می دهد.

نقش رسانه های گروهی ملی و محلی، نهادهای آموزشی رسمی و غیررسمی و «اطلاع رسانی»، از دیگر عوامل نقش آفرین در ارتقای امنیت بوده که در یافته های تحلیلی این پژوهش ها وجود دارد. از میان شیوه های اطلاع رسانی، تلویزیون و اینترنت، از میان مقام های مسئول انعکاس دهنده، مقام ارشد، از میان انواع حوادث اطلاع رسانی، اخبار سرقت، در باب زمان اطلاع رسانی، خبررسانی بلافاصله پس از حادثه و از نظر سطوح اطلاع رسانی، اطلاع دهی در سطح گسترده، تاثیر بیشتری بر ارتقای احساس امنیت اجتماعی دارد. همچنین حضور نیروی انتظامی در منطقه، حضور گسترده عوامل انتظامی در سطح شهرهای مرزی،

مشارکت و همکاری مردم با مامورین، شناخت رفتار مردم شهرهای مرزی و هماهنگی و همکاری ناجا با دستگاه‌های ذیربط در امور شهرهای مرزی، از مهمترین عوامل در توسعه امنیت در شهرهای مرزی است.

ارزیابی انتقادی

همان‌گونه که در سطور پیشین مطرح شد، یکی از اهداف فراتحلیل، ارزیابی انتقادی مجموعه پژوهش‌هایی است که در باب یک موضوع یا حوزه مطالعاتی ویژه، انجام شده است. این بخش از نوشتار به همین مطلب خواهد پرداخت و این ارزیابی در دو حوزه محتوایی و روش‌شناسی صورت گرفته است.

ارزیابی محتوایی

اگرچه تحقیقات صورت گرفته در باب امنیت در استان سیستان و بلوچستان توانسته‌اند تا اندازه زیادی دستاوردهای پژوهشی مهم و راهگشایی عرضه کنند و در جهت شناخت و تبیین این مقوله فربه و مهم گام‌های فراخی بردارند اما این تلاش‌ها خالی از اشکال نبوده است. مهم‌ترین چالش در این حوزه ناظر به این مطلب است که بیشتر تحقیقات «امنیت» را به صورت عام مورد مطالعه قرار داده‌اند و بدون لحاظ کردن دقائق مفهومی و ظرائف نظری که در مورد انواع امنیت وجود دارد، سعی در مطالعه آن در کلی‌ترین معنایش کرده‌اند. این عدم تدقیق و تحدید امنیت به یکی از انواع آن مانند امنیت اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، احساس امنیت اجتماعی و غیره سبب شده تا لایه‌های متعدد این مفهوم فربه و چندوجهی تا حدی ساده‌سازی شود. نتیجه این وضعیت چیزی نسبت جز غفلت از وجوه مختلف امنیت، ابعاد متنوع آن و نیازهای پژوهشی مختلفی که هر کدام از این وجوه متنوع جهت بررسی نیاز دارد. به بیان دیگر، اگر یک پژوهش به بعد اجتماعی امنیت محدود شود باید نظریه‌ها و تمهیدات روش‌شناختی خاص آن را لحاظ کند که یقیناً با تمهیدات نظری و روش‌شناختی امنیت سیاسی یا امنیت اقتصادی متفاوت خواهد بود. این نکته می‌تواند در پژوهش‌های آتی با جدیت بیشتری مورد مذاقه قرار گیرد.

ارزیابی روش‌شناختی

تقریباً تمام پژوهش‌هایی که مورد فراتحلیل قرار گرفتند مبتنی بر روش‌های پژوهش کمی (به ویژه پیمایش) بودند. اگرچه روش پژوهشی پیمایش یک روش محکم، نیرومند و پهنانگر در مطالعه مسائل انسانی و اجتماعی است اما از عمق لازم برخوردار نیست. روش‌های پژوهش کیفی که بیشتر بر دلایل ذهنی، باورها، نگرش‌ها و انگیزه‌های افراد مورد مطالعه متمرکز می‌شوند، می‌توانند در این باره کمک

آشکاری به نعمیق فهم و ادراک ما از مقوله امنیت و زمینه های تقویت و تضعیف آن به جامعه علمی و سیاستگذاران عرضه کنند. به ویژه روش هایی مانند قوم نگاری، مطالعه موردی، پدیدارشناسی، نظریه مبنایی و تحلیل روایت جزو روش های پژوهشی هستند که با لحاظ کردن وجوه و ابعاد مختلف فرهنگی، اجتماعی و تاریخی جامعه و افراد مورد مطالعه این امکان را به محقق می دهد تا بیشتر به ژرفای اندیشه ها، باورها و کنش های افراد مورد مطالعه نزدیک شود بتواند فهم دقیق تر و عمیق تری از مسئله مورد مطالعه ارائه کند.

همچنین یک اشکال روش شناختی مهم در نحوه بهره گرفتن از روش پیمایش در برخی از این پژوهش ها وجود دارد که استفاده از همین روش را نیز دچار مخاطره معرفت شناختی کرده است؛ برای نمونه، یکی از تحقیقات با هدف بررسی اثر یک متغیر (اسکان عشایر) بر امنیت انجام شده که تحقق این هدف نیازمند استفاده از روش های پژوهشی تبیینی (علی) است. در حالی که این تحقیق با نظرسنجی از افراد برای نیل به این هدف تلاش کرده که در عمل یک تحقیق توصیفی است نه تبیینی. این مشکل روش-شناختی در پژوهش دیگری نیز که درصدد بررسی اثر متغیر اطلاع رسانی بر احساس امنیت بوده رخ داده است؛ یا در نمونه ای دیگر، در انتخاب آزمون های آماری که برای ارزیابی فرضیه ها استفاده شده است نیز اشتباه های آشکاری رخ داده که اعتماد به نتایج و یافته ها را با چالش جدی مواجه می کند. به این معنی که برای بررسی اثر یک متغیر کمی بر متغیر کمی دیگر، به جای استفاده از رگرسیون خطی برای ارزیابی فرضیه علی از آزمون تی تک نمونه ای استفاده کرده است. این دست اشکالات آماری را پژوهش های دیگری نیز می توان دید. این ارزیابی انتقادی این نتیجه را در پی دارد که مطالعه این حوزه نیازمند دقت بیشتری است که می تواند در پژوهش های آتی مورد توجه قرار گیرد.

زمان، فضا و امنیت مناطق مرزی

در این قسمت، مهمترین پدیده هایی که با گذشت زمان و تغیر فضایی در مکان های مرزی، شکل گرفته می گیرند و می توانند بر مقوله امنیت این مکان ها تاثیر گذار باشند، عنوان می گردد.

پدیده های درون مکانی

در این قسمت دو پدیده بسیار مهم که امروزه در مکان ها و شهرهای مختلف (همچنین شهرهای مرزی) در حال شکل گیری است (با توجه به شرایط زمانه) و می بایستی مورد رصد قرار گیرد، عنوان می گردد.

شکل‌گیری پدیده‌ای به نام فضاهای مجازی

مکان‌ها در زمان‌های مختلف، دارای فضاهای مختلفی می‌شوند. همچنین، این فضاهای مختلف نیز در مرحله بعد، پدیده‌های مختلفی را شکل می‌دهند. امروزه با پیشرفت‌های فناورانه صورت گرفته، به‌خصوص در زمینه ارتباطات، در زمانه و عصر اطلاعات، فضا و پدیده‌های مکانی نیز، منطبق با این شرایط جدید شکل گرفته، نمودهای خاصی از خود بروز می‌دهند. به‌طوری‌که امروزه، فضاهای خاصی در مکان‌ها و شهرها به نام **فضاهای مجازی** در حال شکل‌گیری است. این فضاها، محل مناسبی برای اظهار یک عقیده و تفکر خاص و برنامه‌ریزی شده می‌باشد. به‌طوری‌که می‌تواند سبب ساخته‌شدن تفکر خاصی در یک مکان گردد. مبرهن است که اگر هدایت به تفکر ساکنین یک مکان (به‌خصوص مکان‌های مرزی) به‌صورت مهندسی شده و با هدف خاصی شکل گیرد، می‌تواند تبعات منفی به‌خصوص در زمینه امنیت داشته باشد. همچنین، این فضاها، محل مناسبی برای تبلیغات، فرقه یا تفکر خاصی (مانند گروهک‌های تروریستی و تکفیری) نیز می‌توانند باشند. تحقیقات قبلی در زمینه امنیت در استان سیستان و بلوچستان، نشان داد که رواج تفکراتی در قالب افراطی‌گرایی‌های دینی، موضع‌گیری‌های مذهبی و قومیتی در صورت تشدید و یا رواج، می‌تواند چه تأثیرات مخربی را بر مقوله امنیت مکان‌های مرزی داشته باشد. این فضاهای مجازی، می‌توانند محل مناسبی بر هدایت و دامن‌زدن بر این تفکرات باشند. این موارد لزوم توجه (تحقیق و پژوهش) به این پدیده‌های نوین که تحت‌تأثیر فضاهای نوین شکل گرفته در بستر زمان، نمود پیدا می‌کنند، را نشان می‌دهد.

تغییرات سبک و شیوه زندگی

این تغییرات فضایی در بستر زمان، در مرحله بعد می‌تواند، تغییراتی در ماهیت و جنس شیوه‌های زندگی به‌وجود آورد و حتی در مواردی می‌تواند شیوه‌های جدید از زندگی را به‌وجود آورند. امروزه، کسب‌وکارهای جدید و وابسته به پیشرفت‌های فناورانه و ارتباطی، در مکان‌ها و شهرها به‌وجود آمده است. سبک‌های زندگی که نیاز به برخورد چهره به چهره را کاهش داده است و بیشتر وابسته به تبلیغات، شبکه‌های مجازی (مانند اینستاگرام، تلگرام^۱، واتس‌آپ گوشی‌های هوشمند، اینترنت و ...) می‌باشند. این تغییرات سبک و شیوه زندگی و شکل‌گیری سبک‌های جدید زندگی (به‌خصوص شیوه‌های جدید

۱. البته لازم به ذکر است که همین شبکه‌های مختلف مجازی نیز با گذشت زمان، جای خود را به شبکه‌های مجازی جدیدتر خواهند داد. بطور مثال جایگزینی اینستاگرام بجای فیس‌بوک یا تلگرام بجای وایبر.

کسب و کار و فعالیت)، می تواند بستری برای تبعات مختلفی برای امنیت مکان های مرزی قلمداد گردد. چرا که، کسب و کار و جذابیت های اقتصادی، می تواند سبب جذب ساکنین شهرهای مرزی به سمت فعالیت خاصی گردد. مبرهن است این جذب شدن در مرحله بعد می تواند تعهد و اجرای تعهدات مختلفی را به همراه داشته باشد. این مطالب نشان می دهد که این تغییرات در شیوه های زندگی و فعالیت های اقتصادی و کسب و کار، می بایستی از طریق پژوهش و مطالعه دقیق، مورد رصد قرار گیرد تا از بروز تبعات منفی آن در زمینه امنیت شهرهای مرزی، جلوگیری گردد.

پدیده های فرامکانی

در این قسمت پدیده های مهم فرامکانی که بر امنیت شهرهای مرزی یک جامعه تاثیر گذار هستند، مورد بررسی قرار می گیرند. چرا که شهرها و مکان های مرزی به خاطر موقعیت ژئوپلیتیک خویش و قرارگیری در مجاورت یک جامعه (کشور) یا جوامع دیگر، از تغییراتی که در این جوامع رخ می دهد، متاثر می گردند. به همین خاطر، در این قسمت چند مورد از مهم ترین این تغییرات که می تواند بر مقوله امنیت شهرهای مرزی تاثیر گذار باشند، عنوان می گردد.

تشکیل گروهک ها در فضا های مجاور

تشکیل گروهک های تندرو مختلف در فضاها و کشورهای مجاور، می تواند بر امنیت یک مکان مرزی تاثیر گذار باشد. شهرهای مرزی استان سیستان و بلوچستان از این مسئله بسیار آسیب دیده اند. نمونه بارز آن، آسیب های که ساکنین این مکانها از گروه طالبان دیده اند. به همین خاطر توجه و رصد کردن این تغییرات در کشورها و جوامع مجاور در قالب پژوهش بسیار مهم می باشد. چرا که تشکیل این گروهک ها، بر امنیت شهرهای مرزی (از طریق روش های مختلف) بسیار تاثیر گذار است.

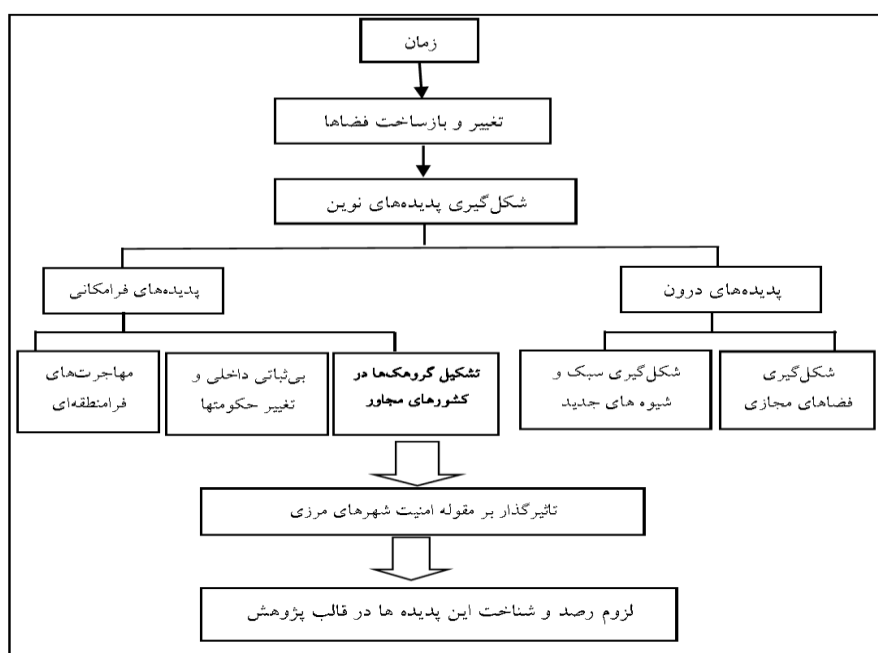
بی ثباتی داخلی و تغییر حکومت ها

یکی از مواردی که بر امنیت یک مکان مرزی موثر می باشد، کیفیت ثبات حکومتی در کشورهای مجاور خویش است. به گونه ای که به هر میزان، کشورها و فضا های مجاور از ثبات مناسبی برخوردار نباشند، به همان میزان بر امنیت مناطق و مکان های مجاور خویش اثر گذار هستند. این مسئله در مورد استان سیستان و بلوچستان بسیار تاثیر گذار است چرا که این استان در همسایگی کشورهای (افغانستان و پاکستان) قرار دارد که تنش و عدم ثبات، ویژگی اصلی آنها محسوب می شود. پایدار نبودن شرایط داخلی

این همسایگان در طول تاریخ همواره شکل‌دهنده اثرات نامناسبی برای امنیت شهرهای مرزی استان سیستان و بلوچستان بوده‌اند. این موارد نشان می‌دهد که رصد نمودن این تغییرات در کشورهای مجاور در قالب پژوهش، از اهمیت و اولویت بسیار بالایی به‌خصوص در استان سیستان و بلوچستان برخوردار می‌باشد.

حرکت‌های فرامنطقه‌ای جمعیتی

یکی از پدیده‌هایی که در نتیجه تغییرات حکومتی و عدم ثبات داخلی کشورهای همسایه، برای کشور و جامعه مجاور رخ می‌دهد. مواجهه با جمعیت این کشورها می‌باشد که برای فرار از مصیبت‌های عدم ثبات و جنگ‌های داخلی به سمت کشور با ثبات‌تر حرکت (مهاجرت) می‌کنند. این پدیده در استان سیستان و بلوچستان بسیار ملموس بوده و تبدیل به یکی از مهم‌ترین معضلات این استان در راستای تامین امنیت شده است. به همین خاطر، لزوم مطالعه و پژوهش در این زمینه به‌خصوص در استان سیستان و بلوچستان از اولویت بالایی برخوردار می‌باشد. موارد فوق به‌صورت گرافیک در شکل شماره ۲ ارائه می‌گردد.

شکل ۲. محورهای با اولویت پژوهش در مقوله امنیت شهرهای مرزی

(منبع: Authors).

نتیجه گیری

در این پژوهش، به فراتحلیل مطالعات و تحقیقات انجام شده در دفتر تحقیقات کاربردی نیروی انتظامی استان سیستان و بلوچستان پرداخته و تلاش گردید تا با یکپارچه کردن این مفاهیم مختلف و آوردن آنها زیر یک چتر مفهومی واحد بتوان تصویر روشن و جامعی از این یافته‌ها ارائه کرد. نتایج نشان داد که اگرچه تحقیقات صورت گرفته در باب امنیت در استان سیستان و بلوچستان توانسته‌اند تا اندازه زیادی دستاوردهای پژوهشی مهم و راهگشایی عرضه کنند و در جهت شناخت و تبیین این مقوله فربه و مهم، گام‌های فراخی بردارند، اما این تلاش‌ها خالی از اشکال نبوده است. مهم‌ترین چالش در این حوزه، ناظر به این مطلب است که بیشتر این تحقیقات، «امنیت» را به صورت عام مورد مطالعه قرار داده‌اند و بدون لحاظ کردن دقائق مفهومی و ظرائف نظری که در مورد انواع امنیت وجود دارد، سعی در مطالعه آن در کلی‌ترین معنایش کرده‌اند. بعلاوه، تقریباً تمام پژوهش‌هایی که مورد فراتحلیل قرار گرفتند، مبتنی بر روش‌های پژوهش کمی (به‌ویژه پیمایشی) بودند. اگرچه روش پژوهشی پیمایشی یک روش محکم، نیرومند و پهنانگر در مطالعه مسائل انسانی و اجتماعی است اما از عمق لازم برخوردار نیست. همچنین، مشخص گردید که مهم‌ترین پدیده‌هایی که در زمانه حاضر در مکان‌های مرزی، شکل می‌گیرند و می‌توانند بر مقوله امنیت این مکان‌ها تاثیرگذار باشند، پدیده‌های درون مکانی (شکل‌گیری پدیده‌ای به نام فضاها مجازی و تغییرات سبک و شیوه زندگی) و پدیده‌های فرامکانی (تشکیل گروهک‌ها در فضاها مجاور، بی‌ثباتی داخلی و تغییر حکومت‌ها و حرکت‌های فرامنطقه‌ای جمعیتی) هستند. همچنین با توجه به یافته‌ها و مبانی نظری تحقیق می‌توان گفت که تامین امنیت پایدار مناطق مرزی استان سیستان و بلوچستان وضعیت نامطلوبی دارد. به طوری که محرومیت و فقر، مشخصه اصلی این مناطق محسوب می‌شوند. همچنین، میزان پایین سرمایه اجتماعی به خصوص اعتماد اجتماعی و نهادی و مشارکت می‌تواند در تحقق امنیت پایدار این مناطق تاثیرگذار و سبب تشکیل حفره‌های امنیتی بیشتر گردد. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد که اکثر تحقیقات انجام گرفته در این حوزه در زمینه روش‌شناسی مبتنی بر روش‌های پژوهش کمی (به‌ویژه پیمایشی) بودند. اگرچه روش پژوهشی پیمایشی یک روش محکم، نیرومند و پهنانگر در مطالعه مسائل انسانی و اجتماعی است، اما از عمق لازم برخوردار نیست. که این امر لزوم استفاده از روش‌های کیفی را در این تحقیقات نشان می‌دهد. همچنین ارزیابی محتوایی نشان می‌دهد که مفهوم امنیت در تحقیقات به صورت عام و عدم دقت کافی و به عبارتی ساده‌انگارانه بررسی شده است که لزوم دقیق‌تر شدن و بررسی

مفهوم امنیت به صورت تخصصی تر بر روی وجوه مختلف آن را می‌طلبد. همچنین، یافته‌ها نشان می‌دهد که تحقیقات آتی در زمینه امنیت مناطق مرزی، باید مقوله‌های مهم زمان و تغییرات متن فضایی در بستر زمان را نیز مورد توجه قرار دهند. چرا که با گذشت زمان و به دنبال آن تغییر فضا، مقوله‌های تاثیرگذار بر امنیت مناطق مرزی نیز دچار تغییر خواهد شد. این مسئله مهم می‌بایستی در تحقیقات آتی مورد توجه قرار گیرد. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد که عوامل فرهنگی و اجتماعی، دارای بیشترین تاثیرگذاری بر امنیت مناطق مرزی این استان می‌باشند و می‌توانند بستر مناسبی را برای تشکیل حفره‌های امنیتی از طریق دشمنان فراهم آورند.

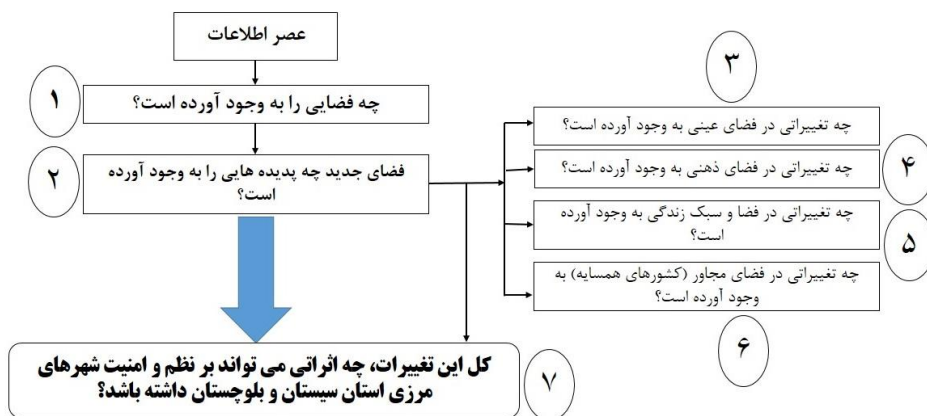
پیشنهادات

- پیشنهاداتی که می‌توان پس از جمع‌بندی پژوهش‌های مختلفی که در مورد مقوله امنیت در مناطق مرزی، به‌ویژه، محدوده مورد مطالعه ارائه کرد، در قالب دو محور اصلی قابل طرح است؛
۱. با توجه به ارزیابی انتقادی، تدقیق بیشتر در اجرای پژوهش چه از نظر محتوایی و توجه به ظرافت‌های مفهومی و نظری و چه از وجه روش‌شناختی، بسیار حائز اهمیت است.
  ۲. توجه جدی به فضای مجازی؛ با توجه به این واقعیت که فضای مجازی، اهمیت آن و نفوذش دارای رشدی فزاینده است؛ لذا توجه جدی به این فضای جدید اجتماعی در تحقیقات آتی می‌تواند مورد اشاره قرار گیرد. مطالعه این فضا از دو منظر قابل تصور است؛ اول، مطالعه امنیت در فضای مجازی و تاکید بر این نکته که فضای مجازی که به یکی از محبوب‌ترین و با نفوذترین فضاها تعاملات انسانی بدل شده است، از منظر امن بودن واجد اهمیت بالایی است. لذا، انجام پژوهش‌هایی در جهت واکاوی وضعیت امنیت (اجتماعی، روانی، ملی و غیره) در این فضا، می‌تواند ضروری باشد. دوم، نقش و اثری که فضای مجازی می‌تواند بر روی امنیت داشته باشد. یعنی واکاوی و بررسی این موضوع که فضای مجازی، به‌عنوان یک عرصه تعامل فراگیر، دارای چه قابلیت‌ها و تهدیدهایی برای امنیت است و چگونه می‌توان از قابلیت‌ها و ظرفیت‌های آن بهره برد و اثرات آسیب‌زای آن بر روی امنیت را کاهش داد.
  ۳. توجه به مقوله تغییرات فضایی و سبک زندگی در بستر زمان و رصد نمودن این تغییرات.
  ۴. توجه به عوامل فرهنگی و اجتماعی، و لزوم برنامه‌ریزی برای ساماندهی این دو بُعد، چرا که دارای بیشترین اثرگذاری (بر اساس یافته‌ها) بر مقوله امنیت مناطق مرزی استان سیستان و بلوچستان بوده‌اند.
  ۵. توجه به پایدار بودن مقوله امنیت در این مناطق.

الگوی نهایی پیشنهادی

طبق نتایج بدست آمده، مقوله امنیت در شهرهای مرزی (استان سیستان و بلوچستان)، می بایستی از منظر تمامی فضاهای تشکیل دهنده (ذهنی، عینی و اجتماعی) یک مکان صورت گیرد. همچنین، پژوهش های آتی باید سازگار با فضا و زمان انجام گیرد. با این تفاسیر، پرداختن به مقوله «فضای چهارم» تحت عنوان «فضای مجازی» و پدیده ها و پدیدارهای ناشی از آن که محصول عصر اطلاعات و ارتباطات می باشد، باید در پژوهش های آتی مورد توجه قرار گیرد.

در پایان، یادآور می شویم با توجه به اینکه، پژوهش های مزبور، تغییرات فضاها و پدیده هایی را که در اثر این تغییرات به وجود می آیند را رصد نموده و اثرات آن ها را بروی مقوله نظم و امنیت در شهرهای مرزی استان سیستان و بلوچستان بررسی می نمایم؛ لذا، الگوی پیشنهادی پژوهش در هفت محور (شکل ۳) ارائه گردیده که لازم است راجع به این محورها، پژوهش هایی صورت پذیرد.

شکل ۳. الگوی نهایی پیشنهادی پژوهش درباره نظم و امنیت در شهرهای مرزی استان سیستان و بلوچستان

منبع: Authors, 2019

کتابنامه

1. Abbot, C. & Marsden, S. (2008). *Tigers and Dragons: sustainable security in Asia and Australia*. London, Singapore: Oxford Research Group and the Singapore Institute of International Affairs.

2. Abdollahkhani, A. (2004). *Security theories*. Iran, Tehran: Publication of Tehran Institute of Contemporary Studies International Studies and Research.[In Persian]
3. Adey, P. (2004). Secured and sorted mobilities: examples from the airport, *Surveillance and Society*, 1 (4), 500-519.
4. Afshoon, M., & Eydi sheikh, R. (2015). Security threats(semi-hard) to Khuzestan province. *Journal of Political Research*, 5(13), 115-149.[In Persian].
5. Azami, H., & Rusta, M. (2012). Investigation and analysis of the effects of inequalities on societal, economic and political security of mashhad metropolitan. *Human Geography Research*, 44(81), 177-192. Doi: 10.22059/jhgr.2012.24987.[In Persian]
6. Bigdelou, R., Toulabi nejad, M., & payedar, A. (2017). Investigating the impact of police force in establishing security the villages of the border regions(Case study: villages in the province of Mir javeh). *Order & Security Research Journal*, 10(39), 49-76.[In Persian]
7. Bigo, D. (2002). Security and immigration: toward a critique of the governmentality of unease. *Alternatives*, 27(1), 63-92.
8. Boozan, B. (2008). *People, Governments and Panic*. (The Institute for Strategic Studies, Trans.). Iran, Tehran: Institute of Strategic Studies.
9. Doyle, I.H. (2003). Synthesis through met-ethnography: paradoxes, enhancements, and possibilities. *Qualities Research*, 3, 321-345.
10. Eftekhary, A., & Nasri, G. (2009). *Methodology and theory in security research*. Iran, Tehran: Institute for Applied Studies.[In Persian]
11. Gerrish, E. & Watkins, S.L. (2018). The relationship between urban forests and income: A meta-analysis. *Landscape and Urban Planning*, 170(1), 293-308.
12. Hosseini, H. (2007). *Analyzing the socio-economic impacts of border markets on the spatial preparation of border areas case study: Siranband Bane Bazaar*. master's Thesis, Urmia University, Urmia, Iran. [In Persian]
13. Ibrahimzadeh, I., Mousavi, M., & Bagheri Kashkouli, A. (2016). Planning the geo-economics and geopolitics of border areas at the south-east part of Iran and its development strategies, case study: sistan and baluchestan province. *Geography and Development Iranian Journal*, 14(42), 1-26. Doi: 10.22111/gdij. 2016.2341[In Persian]
14. Janparvar, M., J., Ghorbanisepehr, A., & Mirshekari, M.R. (2019). An attitude of Investigative Security towards the Crisis of the 21st Century, *Political Geography Research*, 2(7), 167-127. Doi.org/10.22067/pg.v2i7.72368[In Persian]
15. Janparvar, M. (2017). Integrated border management strategy: a step towards effective management of borders of Islamic Republic of Iran, *Political Geography Research*, 1(4), 93-114. Doi.org/10.22067/pg.v1i4.58971[In Persian]
16. Littell, J. H., Corcoran, J. & Pillai, V. (2008). Systematic reviews & meta-analysis. England, Oxford: Oxford University Press.

17. Mohammadi, M.A., Vedadhir, A., Seyfi, A., & Moshtagh, R.(2012). Meta-analysis of poverty studies in Iran. *Social welfare*. 12(45),7-48. URL: <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-1004-en.html>. [In Persian].
18. Nasri, L. (2015). *Studying the impact of social capital dimensions on security in the border regions of Kurdistan province case study: Baneh frontier city*. Ph.D. Thesis, Faculty of Sociology, Islamic Azad University of Central Tehran, Tehran, Iran. [In Persian]
19. Rezazadeh, Z., Shateri, M., & Rasti, O.(2014). Development measures and its role in providing sustainable border security case study: Khoshab plain green Belt / South Khorasan border with Afghanistan, *Journal of Khorasan Cultural-Social Studies*, 9(1), 72-49. [In Persian].
20. Salimi, J., & Maknoon, R. (2018). Qualitative meta-analysis of scientific researches concerning the issue of governance in Iran. *Journal of Public Administration*, 10(1), 1-30. Doi: 10.22059/jipa.2018.228757.1945. [In Persian].
21. Seabri, M. (2016). Forecasting urban water demand: A meta-regression analysis, *Journal of Environmental Management*, 183(3), 777-785. Doi. org/ 10. 1016/ j.jenvman.2016.09.032.
22. Shaigan, F. (2012). Sustainable security from the perspective of the Supreme Leader. *Journal of Security horizons*, 5(14), 63-84. [In Persian].
23. Vogel, M. (2004). *The role of frontiers and border zones in interpolate relations*. Paper Presented at the Annual Meeting for the Society for American Archaeology, Montreal.
24. Zahedi Asl, M., & Pilevari, A. (2017). A Meta -Analysis of addiction and family studies. *Social development & welfare planning*, 7(28), 8-46. Doi: 10.22054/qjsd.2017.7139. [In Persian].
25. Zarghani, H., Azami, H., & Lotfi, A. (2014). A survey of border management policies and methodologies, and their role in border security with an emphasis Iranian eastern borders(Khorasan Razavi province - Afghanistan). *Journal of Geography and Regional Development(Peer-Reviewed)*, 11(20),83-108. <https://doi.org/10.22067/geography.v11i20.30708>. [In Persian].
26. Zarghani, H. (2007). *An introduction to international borders*. Iran, Tehran: Publications of Naji. [In Persian]
27. Zhang, U., Yan, L., & Yuan, Y., (2019). Rural-urban migration and mental health of Chinese migrant children: Systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 257(1), 684-690. Doi. org/ 10. 1016/ j.jad. 2019.07.069